

O B E C K O T E Š O V Á

5. STAVITELSTVO, STAVEBNÉ PAMIATKY A BÝVANIE OBYVATEĽOV

Obec Kotešová je vybudovaná systémom skupinovej cestnej zástavby a až do vybudovania derivačného kanála rozkladala sa súvisle po oboch brehoch rieky Rovnianky. Podiel domov postavených pred rokom 1900 z celkového počtu je už len 10 %, podiel domov postavených v rokoch 1900 – 1945 asi 35 %., v rokoch 1945 – 1970 asi 52 %.

Spomedzi stavebných pamiatok najvýznamnejšia je kúria, ktorej pamiatkový výskum prevádzal Projektový ústav kultúry v Bratislave, autormi štúdie z októbra 1977 sú promovaní historici S. Zrubcová, P. Kresánek, akademický sochár M. Huba. Pamiatkovú obnovu uskutočňuje Pamiatkostav Žilina od roku 1985. Výsledky pamiatkového výskumu dokladajú temer neporušene zachovanú neskorostredovekú, pôvodne gotickú kúriu z konca 15. storočia, prestavanú koncom 16. storočia. Vo výhodnej časti objektu je to bloková dvojpriestorová stavba, dvojpodlažná s dvoma nárožnými vežami rozdielneho pôdorysu na východných nárožniach.

Tejto prvej etape vývoja zodpovedajú malé pravouhlé okná na vežiach so zošíkmenou stranou, ktorá sa v dolnej tretine končí strieškovým nábehom, murovaný sedlový portál v interiéri veže spodkovitým pôdorysom a kľúčové striešne s kamenným i omietkovým ostentím na vežiach oboch podlažiach. Zaujímavý nález dvoch murovaných portálov s lomeným oblúkom v nadpraží, ktoré viedli z oboch strán do užšieho z oboch priestorov prízemnia a vypovedajú o jeho funkcii prejazdu. Trámy drevených stropov sčasti presahovali cez stenu a spolu i s ďalšími drevenými konzolami vytvárali vonkajšiu pavlač, ktorá okrem štvorhrannej veže obliehala po celom obvode kúrie a obstarávala aj vstup do poschodia.

V druhej etape vývoja pribudli niektoré renesančné prvky slohove vyhranené, klenby vo všetkých priestoroch, väčšie kamenné pravouhlé okná s lištou a podokennou rímsou šikmého profilu na fasádach obytnej časti a reprezentačný kamenný portál z hornej siene do obytného priestoru. Klenby prízemnia majú lunety s mohutnými hrebienkami, ktoré vo vrchole vytvárajú svorník a na poschodí sú vo vrchole terčíky s maľovanou solárnou rozetou. Zachovala sa kamenná dlažba z nepravidelných pieskovcových platní a kozub s kamennou doskou na konzolách.

Prístavba, ktorá predĺžila objekt na západnej strane a určila mu dnešné dimenzie i vzťah, pochádza z 19. storočia. Pevnostný charakter stavby (veže, striešne) je skôr symbolický a neumožňoval vážnejšiu obranu. Už spomenutá renesančná prístavba súvisela s veľkolepým vzorom zámku v Bytči meradlom, kamenným renesančným portálom a stredovekou farebnou škálou namaľovaných roziet na terčíkoch klenieb, ktoré nahradil štukový taliansky vzor.

Ďalšou stavebnou pamiatkou je pôvodne renesančný kaštieľ z roku 1578, ktorého jedno krídlo pristavili začiatkom 17. storočia, v polovici 18. storočia bol zbarokizovaný. Je to dvojpodlažná obdĺžniková budova so štvorhrannou vežou na nároží, hladkou fasádou a oknami s ušnicovým ostentím. Stredom podlaží vedie chodba, na prvom podlaží je pôvodný

portál s letopočtom, niektoré miestnosti na prízemí majú valenú klenbu s lunetami. Veľká miestnosť na prízemí má zvyšky neskorobarokových figurálnych a ornamentálnych nástenných malieb z 18. storočia, ostatné stropy sú rovné, trámové, miestami bohato profilované a kazetované. (v súčasnosti zbúraný)

Budova rímskokatolíckeho kostola pochádza zo začiatku 17. storočia a staviteľom bol Juraj Nikolini. Zasvätenie P. Márii dosvedčuje pečať obce Veľká Kotešová spred roku 1782 so symbolom I.H.S. s krížom, pod ním sú tri klince, pri hornom okraji pečate je skrátená legenda N.A./gy/KOT/esso/. Kostol bol postavený na starších základoch, donátormi boli Juraj, Ján a Štefan Hrabovskí z Hrabovky a Kotešovej. Kostol je situovaný na návrší nad dedinou v strede cintorína, je postavený v klasicistickom slohu so zariadením z 18. a 19. storočia, jednodňový priestor s polygonálnym uzáverom, rovným stropom, na západnej strane interiéru je vstavaný chór.

Hlavná fasáda hladká, na nárožiacich oporné piliere, veža (donačný dar z roku 1641) na západnej strane, so stavanou strechou, vstup je polkruhový portálom s ostentím, na bokoch sú ružice. Nad portálom je erb s nápisom o stavbe veže. Zvony s nápismi a reliéfom pochádzajú z rokov 1589 a 1821.

Budova fary bola postavená v 19. storočí v barokovom štýle, ako prízemná budova obdĺžnikového pôdorysu, rozšírená v roku 1874. Má hladkú fasádu so šiestimi oknami, portál s kamennou šambránou, na fasáde niku so sochou sv. Jána Nepomuckého z 18. storočia. Neskorobaroková votívna socha sv. Jána sa nachádza v dolnej časti obce. V obci je ďalej neskororenesančný dom z druhej polovice 17. storočia a dochovalo sa viac pamiatkovo nepreskúmaných zemianskych usadlostí v časti Zemianska Kotešová. Bežné domy obyvateľov sa v minulosti ničím nelíšili od bežného systému stavieb na Slovensku. Najrozšírenejším materiálom bolo drevo, kameň sa používal na podmurovku, keď sa používala zrubová technika. Takéto domy sú v obci dochované. Obydlia boli často pokryté šindľom, ktorý si obyvatelia vedeli urobiť sami. Tradičné domy sú viacpriestorové, základnými typmi boli starší dvojdielny dom a novší trojdielny s hlavným obytným priestorom – izbou, kde sa najmä v zime, keď bola jedinou vykurovanou miestnosťou v dome, sústreďoval celý život rodiny. Pec bola hranolovitá, s rovnou hornou plochou, nad niektorými ohniskami sa dochoval doskový odvod na dym, ktorý sa obhádzal hlinou a dym vychádzal cez strop nad ohniskom priamo na povalu. Pec slúžila aj na spávanie detí a tretej generácie obyvateľov, prípadne sa spalo na laviciach (do 18. storočia). Stôl bol pred lavicami v rohu diagonálne k peci, nad stolom visela rožná skrinka so soškou svätca, na stene bývali votívne obrázky.

Nerozdelená pôvodná rodina bývala spolu, neskôr sa už delila na vyčlenené rodiny s vlastnými domami. Tak vznikajú tzv. dlhé domy s viacerými obytnými jednotkami v zástupe, napr. v dolnej časti obce. Stavebný materiál domov do roku 1910 predstavovalo drevo, v roku 1950 50 % drevo, 25 % tehla a zbytok hlina. V roku 1970 – 75 % tehla a tvarovka, 25 % drevo. V časoch buržoáznej ČSR sa nevystavali významnejšie stavby okrem budovy školy (1931 – 1935), mosta v roku 1935, hradskej v roku 1936, čiastočne sa reguloval Váh v roku 1936, uskutočnila sa elektrifikácia – školy v roku 1932 a 56 domov v roku 1941.

Najvýznamnejšou stavbou obce v rokoch budovania socializmu je budova kultúrneho domu. S jeho stavbou sa začalo položením základného kameňa 9. mája 1958, výstavba sa ukončila 21. januára 1967 slávnostným odovzdaním do užívania. Hodnota kultúrneho domu je 1 mil. 427 tis. Kčs, z čoho občania vytvorili v akcii Z hodnotu 267 tis. Kčs. V budove kultúrneho domu je sála a v dvojpodlažnej prednej časti je umiestnená ľudová knižnica, pošta.

V sále sa premietajú 35 mm filmy a malá zasadačka slúži pre politické, spoločenské a kultúrne akcie obce, ako aj schôdzkovú činnosť zložiek NF. Občianskym obradom slúži obradná miestnosť na poschodí.

Socialistická výstavba spoločnosti sa v plnom rozsahu prejavila aj v obci Kotešová. Po oslobodení od fašizmu sa značne rozvíja bytová výstavba v rodinných domoch, ale aj v bytovkách. V roku 1952 pribudlo 8, v roku 1953 6, neskôr spravidla 10 domov ročne. V roku 1930 bolo v obci 287 domov, v roku 1961 už 420. Školská bytovka má 6 bytov, pri kultúrnom dome sú dve bytovky postavené v rokoch 1972 – 1975. Pokračovalo sa v regulácii Váhu a Rovnianky na odstránenie hrozby povodní, v čom rozhodujúcu úlohu zohrala stavba derivačného kanála Váhu v rokoch 1959 – 1962. V dôsledku tejto výstavby zmenilo bývanie 23 obyvateľov obce, vždy do lepších bytových podmienok. V roku 1951 sa začalo s výstavbou miestneho rozhlasu, pokračovala elektrifikácia obce (v roku 1952 Rieky, 1954 Oblazov, 1956 Buková, 1962 kopanice), pre požiarnikov bola vybudovaná požiarna zbrojnica v roku 1950, pre telovýchovnú jednotku ihrisko v roku 1964. Ďalšou významnou stavbou bola budova novej školy, ktorá bola slávnostne otvorená s 10 triedami a príslušenstvom 23. júla 1961. Hodnota stavby je 2 mil. 415 tis. Kčs. Prírastok najmladšej generácie obyvateľov si vyžiadala stavbu účelovej budovy materskej školy, ktorá bola ukončená v roku 1976. Zároveň prebiehala účelová výstavba budov na JRD. MNV zabezpečoval postupnú bezprašnosť komunikácií v obci, podnecoval zdokonaľovanie občianskej vybavenosti (výstavba obchodných jednotiek Buková, horná i dolná časť obce), ale zabezpečoval aj prestavbu rodinných domov pre zdravotnícke a komunálne účely, výstavbu a údržbu verejného osvetlenia, ako i ďalšie stavby a úpravy, ktoré vyžaduje život obyvateľov.

Socialistická výstavba obce výrazne zvýšila kvalitu bývania obyvateľov obce. V porovnaní rokov 1970 – 1980 vzrástol počet domov z 502 na 546, z toho trvalo obývaných zo 482 na 505 domov. Výrazne klesol počet trvalo obývaných domov len s 1 až 2 obytnými miestnosťami – z 375 na 289, zato vzrástol počet kvalitatívne lepších bytov s 3 obytnými miestnosťami – z 89 na 141 a najmä so 4 miestnosťami z púhych 29 až na 91. V tomto prípade je index rastu 313,8 %. Tieto markantné zmeny sú svedectvom stáleho prehlbovania sociálnych istôt obyvateľov, realizácie ekonomickej sily obyvateľstva i túžby po kvalitnom, estetickom a účelnom ubytovacom priestore.